

**Відгук
офіційного опонента
на дисертацію Лаптсвої Галини Романівни
«Психологічні чинники духовної самореалізації майбутніх психологів»,
яка представлена на здобуття наукового ступеня
кандидата психологічних наук за спеціальністю
19.00.07 – педагогічна та вікова психологія**

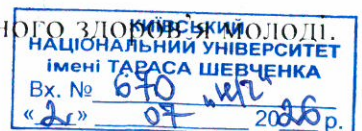
Дисертаційна робота присвячена актуальній проблемі сучасної психологічної науки – дослідженню психологічних чинників духовної самореалізації майбутніх психологів в умовах освітньо-професійної соціалізації. Особливої актуальності зазначена проблематика набуває в контексті позитивної психології, яка зосереджує увагу на внутрішніх ресурсах особистості, зокрема, на духовно-психологічних детермінантах особистісного розвитку.

Дисертаційне дослідження здійснено в межах науково-дослідної теми факультету психології Київського національного університету імені Тараса Шевченка «Психологічне забезпечення освітньо-професійної соціалізації особистості в умовах воєнного стану».

Наукова новизна дослідження полягає тому, що дисертанткою вперше: було розроблено та обґрунтовано концептуальну модель психологічних чинників духовної самореалізації майбутніх психологів; здійснено адаптацію психодіагностичних методик: а) Опитувальник «Цінності в дії: інвентаризація сильних сторін / *Values in Action Inventory of Strengths*» (К. Петерсон, М. Селігман) українською мовою; б) «Шкала диспозиційної надії» (Ч. Снайдер) українською мовою; виявлено, що розвиненість духовної самореалізації майбутніх психологів залежить від смислових, ціннісних та соціально-демографічних; розроблено та апробовано освітню програму психолого-педагогічного супроводу розвитку духовної самореалізації студентів-психологів в умовах освітньо-професійної соціалізації; уточнено: поняття духовної самореалізації майбутніх психологів.

Надійність результатів дослідження забезпечено використанням методів, адекватних меті й завданням дослідження; репрезентативністю вибірки; аналізом отриманих результатів та статистичною оцінкою емпіричних даних.

Практичне значення дослідження полягає у презентації комплексного психодіагностичного інструментарію, який надає можливість вивчення стану духовної самореалізації особистості, та інноваційної освітньої програми психолого-педагогічного супроводу розвитку духовної самореалізації майбутніх психологів. Здобуті результати можуть бути використані при викладанні навчальних дисциплін психологічних спеціальностей, а також у роботі психологів психологічних служб закладів вищої освіти, соціальних педагогів, кураторів груп, фахівців з виховної роботи, науково-практичних центрів психології та інших установ, які здійснюють психологічний супровід та сприяють збереженню психологічного здоров'я молоді.

Основні положення та результати дослідження авторкою були представлені й обговорені на численних міжнародних науково-практичних конференціях упродовж 2012-2025 років, зокрема з проблем психології особистості, духовності, соціалізації та ресоціалізації особистості, а також емпіричних досліджень у психології.

Оцінка змісту дисертації. Зміст дисертаційної роботи авторки охоплює основні етапи науково-дослідної роботи, що відображено у трьох розділах, висновках до кожного з них та загальних висновків наукової роботи.

Основним здобутком дисертаційної роботи, що представляється на розгляд, є більшою мірою практична її частина ніж теоретична. Дисертантка продемонструвала здатність до творчої інтерпретації емпіричних даних, застосувала потужний арсенал методів математичної статистики, розробила ефективну розвивальну програму.

Цікавою є розроблена дисертанткою концептуальна модель духовної самореалізації майбутніх психологів, у якій духовна самореалізація розглядається як процес і результат реалізації трансцендентності через прояв сильних рис характеру. Важливим науковим здобутком є обґрунтування комплексу психологічних і соціально-демографічних чинників, що детермінують розвиток духовної самореалізації майбутніх психологів в умовах освітньо-професійної соціалізації.

Варто відзначити, ґрунтовне емпіричне дослідження особливостей психологічних чинників духовної самореалізації майбутніх психологів, яке представлено у другому розділі дисертації «Емпіричне дослідження психологічних чинників духовної самореалізації майбутніх психологів».

Позитивної оцінки заслуговує адаптація українською мовою психодіагностичних методик «Values in Action Inventory of Strengths (VIA-IS)» та «Шкали диспозиційної надії», для яких підтверджено належні психометричні характеристики, внутрішню узгодженість та факторну структуру.

Авторкою встановлено, що духовна самореалізація майбутніх психологів пов'язана зі смисловими, ціннісними та соціально-демографічними характеристиками особистості. Виявлено значущі взаємозв'язки духовної самореалізації з надією, сильними рисами характеру, сенсожиттєвими орієнтаціями та психологічним благополуччям. Водночас встановлено недостатню сформованість окремих складників духовно спрямованої діяльності та низки характеристик у сучасних студентів-психологів, зокрема сенсу життя, прощення та захопленості. Цінним висновком є наступний: духовна самореалізація майбутніх психологів зумовлена інтеграцією когнітивних, емоційних, моральних та регулятивних рис особистості.

На особливу увагу заслуговують результати щодо виявлення впливу смислових і ціннісних чинників на духовну самореалізацію, які стали підґрунтям для розроблення та впровадження авторської освітньої програми психолого-педагогічного супроводу розвитку духовної самореалізації майбутніх психологів, яка представлена у третьому розділі дисертації «Психолого-педагогічне забезпечення розвитку духовної самореалізації майбутніх психологів в умовах освітньо-професійної соціалізації». Безперечною перевагою роботи є те, що

програма розроблена на основі результатів емпіричного дослідження та спрямована на розвиток тих чинників, які виявилися найбільш значущими предикторами духовної самореалізації, зокрема надії, винахідливості, справедливості та любові до знань. Заслугує на позитивну оцінку чітка структура програми, її методологічне підґрунтя, поєднання гуманістичного та позитивно-психологічного підходів, а також використання сучасних форм психолого-педагогічної роботи, зокрема дистанційного формату, що підтверджує її адаптованість до актуальних умов функціонування вищої освіти. Важливим є поєднання психоедукаційних, рефлексивних та практико-орієнтованих методів, спрямованих на розвиток особистісних ресурсів майбутніх психологів.

Науковий і практичний інтерес становлять результати формувального експерименту, які підтвердили ефективність запропонованої програми. Авторкою зафіксовано статистично значущі позитивні зміни за показниками надії, любові до знань, винахідливості та справедливості в експериментальній групі за відсутності таких змін у контрольній групі. Отримані результати свідчать про ефективність розробленої програми та її доцільність для впровадження в систему професійної підготовки майбутніх психологів.

Дисертаційне дослідження «**Психологічні чинники духовної самореалізації майбутніх психологів**» не вичерпує науковий потенціал представленої психологічної проблематики. Є підстави вважати, що розроблені в дисертації теоретико-методологічні положення щодо розвитку духовної самореалізації майбутніх психологів можуть бути використані для подальшого вдосконалення програм психологічного супроводу студентської молоді. Перспективним видається впровадження отриманих результатів у зміст навчальних дисциплін психологічного спрямування, та розробка практикоорієнтованих технологій підтримки психологічного здоров'я та психологічного благополуччя особистості. Це сприятиме підвищенню ефективності психологічної допомоги та розширенню можливостей прикладного використання технологій психолого-педагогічного супроводу в сучасних умовах суспільного розвитку.

Позитивно оцінюючи зміст представленого дисертаційного дослідження, слід висловити певні **дискусійні положення та зауваження**.

1. Доцільно б було в концептуальній моделі, поданій в авторефераті, визначити структуру, етапи, кризові періоди або критерії об'єкту Вашого дослідження, адже Ви розглядаєте духовну самореалізацію психологів як «процес і результат життя, наповненого сенсом». Треба розвести *компоненти* і *чинники* духовної самореалізації. В тексті дисертації є натік на структуру: «... система духовної самореалізації складається з взаємодіючих компонентів (процесів, якостей та властивостей)...». Але ж в процесі дослідження не висвітлено які саме психічні процеси, якості та властивості складають структуру духовної самореалізації *саме психологів*. Далі Ви пишете: «Визначено наступні структурні компоненти: вдячність, оптимізм, сенс життя, прощення, гумор та захопленість», які Ви спочатку відносите до компонентів самореалізації, а потім розглядаєте їх в якості *чинників* духовної

самореалізації. А при описі результатів констатувального експеримента Ви пишете про потребово-мотиваційний, інформаційно-пізнавальний, цілеутворюючий, результативний та емоційно-почуттєвий компоненти духовної діяльності. Як співвідносяться з психічними процесами, якостями та властивостями ці компоненти?

2. Чинники духовної самореалізації слабо структуровані (є наявні повтори якостей у різних кластерах чинників (наприклад: сильні риси характеру і характерологічні особливості належать до різних чинників)).

3. Автор відносить до рис характеру категорії «сене життя» та «знання», але це дискусійне питання, адже знання стають рисами характеру лише в процесі тривалої генези: спочатку їх прийняття, засвоєння, набуття навичок їх реалізації в житті, а також стійких звичок їх реалізації. А сене життя – це взагалі інша психологічна сфера, яка, хоча й сприяє характероутворенню, але не є рисою характеру.

4. При описі результатів кореляційного аналізу зустрічається некоректне інтерпретування кореляцій з низькими коефіцієнтами (наприклад, $r=0,147$), адже коефіцієнти, менші ніж 0,20, свідчать про відсутність зв'язків між змінними.

5. Загальні висновки мають бути сформульовані у чіткій відповідності до завдань.

В якості пропозицій щодо покращення роботи слід додати наступні пропозиції:

1. Доцільно б було додати до завдань дослідження ще одне завдання: «Дослідити стан духовної самореалізації у сучасних майбутніх психологів», адже як можна вивчати чинники розвитку певного явища, не з'ясувавши особливості стану самого явища.

2. Доцільно б було серед напрямів духовної самореалізації визначити й дослідити *релігійний* напрям.

Висловлені зауваження не знижують цінності дисертаційної роботи Лаптевої Галини Романівни «**Психологічні чинники духовної самореалізації майбутніх психологів**», яке є цілісним, самостійним та завершеним науковим дослідженням, виконаним на актуальну тему. Отримані результати відповідають поставленій меті й завданням, вирізняються науковою новизною і мають теоретичне і практичне значення.

Дисертація відповідає спеціальності 053 «Психологія», галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» та відповідає вимогам «Про затвердження Порядку присудження наукових ступенів» затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 27.07.2013 року № 567 зі змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015 року та № 1159 від 30.12.2015 року, а її авторка **Лаптева Галина Романівна**, заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія.

Офіційний опонент:

доктор психологічних наук,
старший науковий співробітник,
провідний науковий співробітник
відділу психології праці

Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих
імені Івана Зязюна НАПН України

